

dr hab. prof. UKW Halina Bartwicka
Instytut Neofilologii i Lingwistyki Stosowanej
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
w Bydgoszczy

OCENA
dorobku naukowego oraz osiągnięć dydaktycznych i organizacyjnych
dr Martyny Król
w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego

Dr Martyna Król w 2002 roku ukończyła studia w zakresie filologii rosyjskiej w Akademii Świętokrzyskiej, po ich ukończeniu podjęła pracę na macierzystej uczelni, początkowo na stanowisku asystenta w Zakładzie Językoznawstwa Rosyjskiego Instytutu Filologii Słowiańskiej, następnie na stanowisku adiunkta w Instytucie Filologii Rosyjskiej. Od początku swej pracy na uczelni dr M. Król przejawia dużą aktywność zarówno w sferze dydaktycznej, jak i naukowej. Prowadząc zajęcia dydaktyczne z kilku przedmiotów, organizując studenckie koło naukowe języka i kultury ukraińskiej, organizując wyjazdy studentów na Ukrainę, jednocześnie intensywnie pracuje nad własnym rozwojem naukowym. Już trzy lata po studiach zakończyła ważny etap swego kształcenia i na podstawie rozprawy *Польско-русская лексическая квазианалогия. Функционально-прагматический анализ* (*Polsko-rosyjska quasi-analogia leksykalna. Analiza funkcjonalno-pragmatyczna*) uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych. Dobra organizacja pracy, jej tempo zasługują na duże uznanie. Nie należy bowiem do częstych sytuacji, gdy – obciążony różnorodnymi zajęciami dydaktycznymi i organizacyjnymi – młody pracownik naukowy sprawnie przygotowuje rozprawę doktorską. Dr Martyna Król nie zwalnia tempa, cały czas rozwija się szybko i efektywnie.

Ocena działalności dydaktycznej i organizacyjnej

Z przedłożonych mi do oceny materiałów wynika, że dr M. Król jest bardzo aktywnym, zaangażowanym w sprawy zawodowe nauczycielem akademickim. Prowadzi różnorodne zajęcia dydaktyczne, wychodząc od tradycyjnych, będących podstawą studiów rusycystycznych, takich jak praktyczna nauka języka rosyjskiego, ćwiczenia z gramatyki opisowej języka rosyjskiego oraz z gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego, polsko-rosyjskie językoznawstwo konfrontatywne. Po uzyskaniu doktoratu wykaz prowadzonych przez dr M. Król przedmiotów powiększył się o ciekawe, wymagające szerokiej bazy teoretycznej, przedmioty, jak podstawy etno- i psycholingwistyki, lingwistyczne aspekty komunikacji międzykulturowej, etniczne

podstawy językowego obrazu świata, lingwistyka tekstu. Przegląd publikacji Habilitantki pokazuje, że w jej działalności naukowo-dydaktycznej widoczna jest głęboka korelacja między badaniami naukowymi i nauczaniem przedmiotami. Moja uwaga brzmi dość banalnie, jednak wyrażam ją świadomie, gdyż chcę szczególnie podkreślić wielką wartość poszerzania i pogłębiania oferty programowej dla studentów poprzez włączanie atrakcyjnego materiału zweryfikowanego podczas własnych badań. Wszak wiadomo, że pasja wykładowcy pobudza zainteresowania i zapał studentów.

Imponująco przedstawia się działalność dr M. Król w zakresie opieki naukowej i popularyzacji nauki. Pod jej kierunkiem przygotowano 73 prace licencjackie, ponadto była promotorem pomocniczym podczas przygotowania jednej rozprawy doktorskiej, obronionej na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Inna forma, zasługująca na uznanie działalności, to opracowywanie planów studiów, programów nauczania, wniosków związanych z uruchomieniem nowego kierunku studiów, nowej specjalności czy formy nauczania (rosjoznawstwo: wniosek o uruchomienie kierunku, następnie (wraz z zespołem) opracowanie planu studiów tego kierunku, studia podyplomowe język rosyjski w turystyce, edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z nauczaniem języka rosyjskiego). Dr Król wychodzi w tych działaniach poza swój Instytut, gdyż poszczególne programy opracowała także dla Instytutu Historii oraz dla kierunku pedagogika. Bardzo pozytywnie oceniam udział w ważnym projekcie współfinansowanym przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego *Kompetentny Nauczyciel Inwestycją w Przyszłość* „Kapitał ludzki. Nowa Strategia Spójności” w funkcji koordynatora ds. specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z nauczaniem języka rosyjskiego „Kompetentny nauczyciel wczesnej edukacji inwestycją w lepszą przyszłość” (w latach 2009-2013). Dr M. Król dwukrotnie brała udział w Ogólnowydziałowym seminarium interdyscyplinarnym dla studentów i pracowników naukowych im. profesora Andrzeja Wiercińskiego cyklicznie organizowanych przez Instytut Nauk Politycznych Wydziału Zarządzania i Administracji Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, na których wystąpiła z referatami, wygłosiła także referaty na seminarium Zakładu Komunikacji Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie oraz w Zakładzie Językoznawstwa Instytutu Filologii Obcych UJK w Kielcach.

Dr Król była członkiem komitetu naukowego dwóch międzynarodowych konferencji naukowych organizowanych w Kielcach, jest członkiem Komisji Lingwistyki Dyskursu przy Międzynarodowym Komitecie Sławistów, członkiem Centrum Kultury Wschodniej w Kielcach, członkiem Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego.

Ocena dorobku i istotnej aktywności naukowej

Dorobek naukowy Habilitantki obejmuje 34 pozycje (29 po doktoracie): dwie monografie (doktorat i książka habilitacyjna) oraz 32 artykuły i rozdziały w tomach zbiorowych. Są to prace o zróżnicowanym profilu tematycznym, publikowane w kraju i za granicą (w Rosji, na Ukrainie). Tezy większości z nich uprzednio były prezentowane na 26. konferencjach naukowych, zatem wiele publikacji (ponad 20) to materiały pokonferencyjne. Należy jednak podkreślić, że wśród artykułów są takie, które ogłoszono drukiem w czasopiśmie z wysoką punktacją. Publikacje Habilitantki wskazują na jej szerokie zainteresowania naukowe, są to bowiem prace z dziedziny socjolingwistyki, etnolingwistyki, onomazjologii, semantyki i semiotyki, komunikacji międzykulturowej. Badaczka podejmowała także problemy związane z nauczaniem języka rosyjskiego. Prace te mają różny ciężar gatunkowy. Chcę zwrócić uwagę na artykuły, podejmujące ważne kwestie teoretyczne, np. *Лексические модели – ономаσιологический подход* (Modele leksykalne w ujęciu onomazjologii), *Явление супплетивизма и его отношение к вопросу тождества слова* (Zjawisko supletywizmu wobec zagadnienia tożsamości wyrazu), *Конфликт значения выражения и его формы – единство неединства*, *Типология homонимии языковой с точки зрения прагматики*. W pracach tych Autorka zaznacza swój profil badawczy, rozstrzyga takie kwestie, jak problemy znaku językowego i znaczenia, relacje formy słowa i znaczenia, wartość modeli leksykalnych dla określenia semantyki wyrazu, istota nominacji językowej, aspekt onomazjologiczny w ustalaniu planu treści słowa. Oczywiście omawia także zagadnienie, które staje się kluczowe w badaniach Habilitantki, czyli problem polisemii i homonimii. Tak więc Autorka poszukuje argumentów, dowodów na potwierdzenie swojej tezy, że w języku mamy do czynienia przede wszystkim z homonimią, zmierza do ustalenia typologii homonimii językowej, uwzględniając kryterium funkcjonalne i pragmatyczne. Teoretyczne kwestie podejmowane w artykułach dr M. Król są ilustrowane ciekawym materiałem leksykalnym (np. leksemy *Бог, пройму*). Swoje ustalenia Autorka wykorzystuje w pracach o profilu dydaktycznym (np. *Полисемия и ее отношение к вопросу обучения русскому языку* (Polisemia i problemy nauczania języka rosyjskiego), *Метода онимазјологична јакo спoсoб прeзвувјeчeнa и нтeрфeрeнцјe в нaучaнју јeзыкa рoсyјскoгo*. Już to bardzo skrótowe omówienie wybranych artykułów dr M. Król dowodzi jej umiejętności wielokierunkowego spojrzenia na badane zagadnienie, podejścia do analizowanego tematu z różnych stron. Ta cecha i ta umiejętność znajduje potwierdzenie w stosowanej metodzie badawczej zaprezentowanej w książce habilitacyjnej.

Dorobek naukowy Badaczki zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym oceniam pozytywnie, podkreślam w nim zwłaszcza potrzebę wchodzenia na nieprzetarte ścieżki, a także umiejętność upowszechniania swoich badań dla celów dydaktyki języków obcych.

Ocena osiągnięcia naukowego wskazanego przez Kandydatkę do stopnia doktora habilitowanego

Jako swoje główne osiągnięcie naukowe dr Martyna Król wskazała monografię zatytułowaną *Typologia homonimii językowej w aspekcie onomazjologiczno-dyskursywnym*, wydaną przez Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce 2014, ss. 439. Jest to obszerna rozprawa poświęcona wybranym zagadnieniom semantyki leksykalnej. Problem badawczy, podjęty przez Habilitantkę, wyłonił się już na początku jej drogi naukowej. Jest to bowiem zagadnienie, które w części analizowała już w swojej pracy magisterskiej i następnie w doktorskiej. W obydwu pracach został opisany problem homonimii międzyjęzykowej. Autorka przedstawiła problem homonimii zarówno od strony teoretycznej, jak i ze wskazaniem na wartość praktyczną, dla potrzeb glottodydaktyki. Zdobyte doświadczenie w nauczaniu i konfrontowaniu dwóch języków słowiańskich, a więc pokrewnych, dr M. Król przedstawiła w monografii *Польско-русская лексическая квазианалогия*. Taka konsekwencja w studiowaniu wybranego problemu jest godna uznania, świadczy o głębokim zainteresowaniu badanym zjawiskiem, co prowadzi do wszechstronnego, wieloaspektowego, pogłębionego penetrowania tematu. Habilitantka porusza się swobodnie w badanej problematyce, niewątpliwie jest kompetentnym specjalistą w dziedzinie semantyki leksykalnej, wykazuje się dużą erudycją, rzetelnym odczytaniem w takich dziedzinach, jak semantyka, semiologia, pragmatyka językowa, teoria dyskursu, językoznawstwo kognitywne.

Główny cel, jaki sobie postawiła Badaczka, to rozstrzygnięcie sporu naukowego w kwestii polisemii i homonimii. Monografia winna odpowiedzieć na ambitnie postawione pytanie, czy można obalić teorię polisemii w językoznawstwie. By zrealizować ten cel, Autorka postanowiła podjąć próbę „skonfigurowania teorii współczesnych paradygmatów lingwistyczno-filozoficznych w ramach jednego aparatu pojęciowego” (s. 11). Tak więc Badaczka analizuje, zestawia, porządkuje różne koncepcje opisu znaczenia słowa, różne terminy, typologie zjawisk, by wypracować teoretyczno-metodologiczną bazę, która winna umożliwić dogłębną analizę znaczenia leksykalnego. Ponieważ żaden z omówionych nurtów językoznawczych nie satysfakcjonuje Autorki w pełni, dlatego spośród elementów koncepcji znaczenia w perspektywie semantyki kognitywnej i strukturalnej wybiera te, które pozwolą jej sformułować własną definicję znaczenia potrzebną do stworzenia typologii homonimii. Opiera się ona na

czterech założeniach metodologicznych: funkcjonalno-pragmatycznym, antropocentrycznym, onomazjologicznym i dyskursywnym.

Rozprawa składa się z wprowadzenia, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, wykazu umieszczonych w pracy rysunków i tabel, które w przejrzysty sposób pozwalają wychwycić syntetyzujące konstatacje. Pierwsze dwa rozdziały zatytułowane kolejno: *Stan badań z zakresu semantyki i słowotwórstwa we współczesnym językoznawstwie* (ss. 15-85) oraz *Założenia metodologiczne i podstawy teoretyczne typologii homonimii językowej* (ss. 87-146) to rozdziały stricte teoretyczne, w których przedstawiony jest niezwykle szeroki kontekst dla wielostronnej analizy badanego zjawiska. Autorka wychodzi od zagadnień najogólniejszych, czyli od miejsca semantyki w badaniach nad językiem, omawia tendencje rozwojowe tej dziedziny wiedzy, prezentuje założenia semantyki lingwistycznej, strukturalnej, kognitywnej, podnosi problem znaczenia i znaku językowego. Pojęcia i problemy omawiane w tych częściach rozprawy są kluczowe, niezbędne dla realizacji przyjętego założenia.

Rozdział trzeci *Polisemia czy homonimia? Tożsamość wyrazu jako klucz do rozwiązania problemu relacji leksykalnych* to również rozważania teoretyczne, które coraz bliżej prowadzą Autorkę do analizy szczegółowej materiału leksykalnego według własnego spojrzenia na omawiany problem. W tej części pracy również ma miejsce porządkowanie pojęć i terminów, a więc omówiono powstanie terminu polisemia i sposoby jego interpretacji oraz objaśnienie pojęcia homonimia. Przedstawiono spojrzenie m.in. Zygmunta Saloniego, Danuty Buttler, Renaty Grzegorzczukowej, Hanny Jadackiej, Aleksandra Kiklewicza, Małgorzaty Majewskiej i in. oraz ważne porządkujące ujęcie Janusza Wróblewskiego. Badaczka skrupulatnie analizuje i z dużym znanstwem wydobywa argumenty za i przeciw w sprawie rozgraniczenia polisemii od homonimii. Drobiazgowo analizując wszelkie koncepcje, Habilitantka uznaje, że niezbędne jest przedstawienie własnej, która uwzględni wszystkie aspekty działalności językowej, a zatem system językowy, jak i mowę (s. 153). Na podstawie wybranej koncepcji znaku dr Król zakłada, że w języku może istnieć tylko homonimia.

Czwarty rozdział *Homonimia językowa i jej rodzaje. Językowe modele znakotwórcze i ich rola w tworzeniu homonimów* to badania empiryczne. Na bogatym materiale źródłowym Autorka pokazuje sposoby funkcjonowania słowa i na podstawie dostrzeżenia różnic funkcjonalnych lub pragmatycznych (uwzględnia dowody dyskursywne i sytuacyjne) analizowanych leksemów neguje występowanie polisemii w systemie językowym. Badaczka swoje spostrzeżenia i tezy opiera na bogatym korpusie językowym. We wprowadzeniu do monografii określa zarys owego korpusu: są to wypowiedzi zasłyszane, zaczerpnięte z Internetu, a także z wielu tygodników o różnym profilu („Polityka”, „Wprost”, „Newsweek”, „Uważam Rze”, „Fakty i Mity”, „W sieci”,

„Nie”) oraz zebrane z różnych audycji radiowych i telewizyjnych. Wymieniono bardzo bogaty zestaw źródeł, jednak w ilustracjach kontekstowych, których jest ponad 1050, dominują teksty zasłyszane, przykładów zaczerpniętych z wymienionych tygodników odnotowałam jedynie kilkanaście. Trochę to – moim zdaniem – zuboża ogląd, wszak Autorce zależało na demonstrowaniu funkcjonowania leksemów w różnych rodzajach dyskursu, w różnych odmianach stylistycznych języka.

W badaniu semantyki słowa w celu rozstrzygnięcia kwestii homonimii i polisemii Habilitantka bierze pod uwagę naturalny sposób funkcjonowania języka, przy czym konsekwentnie rozróżnia inwariantne jednostki językowe i aktualne jednostki mowne. Onomazjologiczna i dyskursywna analiza leksyki opiera się na założeniach antropocentryzmu i funkcjonalnego pragmatyzmu. Za niezwykle ważne Autorka uznaje traktowanie analizowanych leksemów przez pryzmat psychospołecznego charakteru języka.

Osiągnięciem Badaczki jest stworzenie własnej teorii homonimii, czyli teorii absolutnej homonimii językowej oraz typologii homonimii. Jest ona oparta na kryteriach funkcjonalnych – strukturalno-systemowym i onomazjologicznym oraz pragmatycznych – dyskursywnym, socjolektalnym, etnojęzykowym, idiostylistycznym. Uwzględniając te kryteria, Badaczka wyodrębniła homonimię właściwą (pełną, homofonię, homografię) oraz homonimoidalność (całkowitą i częściową), wśród homoformów wyróżniła homoformy pełne (syntaktyczne, systemowe i funkcjonalne), homofony i homogramy (s. 350). Novum w tej typologii jest wprowadzenie pojęcia homonimoidalności. Pozwoliło to przedstawić zjawisko homonimii w pełnym zakresie. Przejrzysty schemat typologii homonimii językowej przedstawiono na s. 389. Jestem przekonana, że będzie on swego rodzaju przewodnikiem pozwalającym na orientację w tym złożonym wieloaspektowym zagadnieniu.

Piąty rozdział *Eksperyment językowy jako próba weryfikacji słuszności postawionych tez* przedstawia założenia i wyniki eksperymentu przeprowadzonego wśród studentów filologii rosyjskiej, politologii i edukacji muzycznej. Udział w eksperymencie studentów różnych kierunków ma dodatkowy walor, gdyż pozwala ocenić odpowiedzi osób z różnym wyczuciem językowym i różnym stopniem kompetencji językowej. Wynik eksperymentu potwierdził tezy Habilitantki i wykazał, że brak dowodów na istnienie polisemii w systemie językowym.

Wróćę jeszcze do objętości książki. Jak zaznaczyłam, jest to dzieło obszerne, dające pełny przegląd koncepcji polisemii i homonimii z odwołaniem się do historii badania omawianego zjawiska, która sięga czasów starożytnych. W jednym tomie zebrana jest ogromna wiedza. Omawiając różne strony badanej materii, dr M. Król pokazuje, że posiada znakomitą umiejętność zarówno analizy, jak i syntezy materiału. Mam jednak wątpliwość, czy w książce

potrzebna jest aż tak szczegółowa prezentacja „wszystkiego”. Sama Autorka usprawiedliwia taki wybór: „Duża objętość części teoretycznej obejmującej dwa pierwsze rozdziały jest rezultatem wnikliwego i **nieselektywnego** [podkreślenie – H.B.] podejścia do wszystkich koncepcji lingwistycznych, w których obiektem zainteresowania są lub mogą być tożsame formalnie, a zróżnicowane semantycznie jednostki leksykalne określane homonimami” (s. 13). Tu rodzą się moje dwie uwagi krytyczne, jedna – do podejścia nieselektywnego, druga – do objętości tego przeglądu. Moim zdaniem, wyodrębnienie spośród wielu koncepcji lingwistycznych tylko tych aspektów, które stanowią rdzeń teoretyczny niezbędny podczas, mówiąc najogólniej, badania semantyki słowa i sposobów jej kształtowania, byłoby wielce korzystne dla wywodu naukowego omawianej książki. Pozwoliłoby zredukować objętość tych partii monografii, tym samym pozwoliłoby uniknąć powtórzeń, które w rozprawie mają miejsce (np. Autorka wraca do pewnych części koncepcji Ferdynanda de Saussure’a z kilkakrotnym przywoływaniem okoliczności nowego wydania *Kursu językoznawstwa ogólnego*). Zdaję sobie sprawę, że koncepcja znaku de Saussure’a to element fundamentalnego aparatu teoretycznego recenzowanej monografii, jednak różne uboczne okoliczności, informacje można by pominąć. Dotyczy to także innych ciekawych faktów typu „w 1961 roku na Uniwersytecie Michigan swój doktorat obronił ojciec chrzestny kognitywizmu – Charles Fillmore” (s. 47). Nie widzę ponadto konieczności bardzo drobiazgowego prezentowania koncepcji wielu badaczy, które zostały przecież omówione w poszczególnych publikacjach samych twórców tych koncepcji, a także – przenoszone z pracy do pracy – u innych autorów. Niektóre problemy – podjęte przed kilkudziesięcioma laty – w sposób podręcznikowy, referatowy czy encyklopedyczny są opisywane przez Autorkę rozprawy po raz kolejny. Przykładem może służyć drobiazgowo omawianie koncepcji Jurija Apresjana (ss. 209-214), Iwana Toropcewa (s. 281-294), a spośród nowszych prac publikacji Aleksandra Kiklewicza (s. 87-91).

Pozytywnie natomiast oceniam zdolności polemiczne Habilitantki, która w wielu miejscach swoich wywodów polemizuje z autorami różnych koncepcji badawczych, wyraża swoje stanowisko, przejrzysto uzasadnia swoje spojrzenie. Taka umiejętność jest niezwykle cenna w działalności naukowej, wszak wiadomo, że nowe koncepcje rodzą się w dyskusji, zderzeniu spojrzeń i ujęć.

Podsumowanie

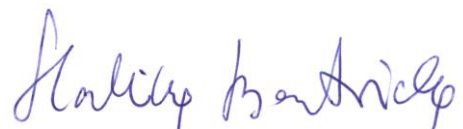
Recenzowana monografia stanowi wartościowe, oryginalne opracowanie, które wnosi nowe spojrzenie na problemy polisemii i homonimii językowej. Książka przygotowana jest bardzo starannie od strony językowej i formalnej. Stanowi novum w polskiej literaturze

semantycznej. W moim przekonaniu spełnia wymogi stawiane rozprawom naukowym, zatem **może** być podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego w zakresie językoznawstwa.

Konkluzja końcowa

Monografia oraz pozostały dorobek naukowy dr Martyny Król zasługuje na duże uznanie, bardzo wysoko oceniam jej pozostały dorobek naukowy oraz niezwykle aktywną działalność dydaktyczną i organizacyjną. Biorąc powyższe pod uwagę, przedkładam komisji habilitacyjnej wniosek o nadanie dr Martynie Król stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa.

Bydgoszcz, 10 listopada 2015 r.

dr hab. prof. UKW Halina Bartwicka